

ΤΟΝ Κ. ΛΟΗ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΓΕΩΓΡΑΦΟ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΤΟΝ ΓΝΩΡΙΣΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 2011 ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ «ΕΠΕΝΔΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΦΥΓΗ» (ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ) ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ «ΜΕΝΟΥΜΕ Η ΦΕΥΓΟΥΜΕ» ΠΟΥ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕ Η INTELLIGENCE SQUARED. Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕ Ο Κ. ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ «ΔΙΑΡΡΟΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ» Η ΤΗ «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΑΛΕΝΤΩΝ» ΠΟΥ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟΣ ΩΣ «ΔΙΑΡΡΟΗ ΕΓΚΕΦΑΛΩΝ» («BRAIN DRAIN»). ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΕΧΕΙ ΛΑΒΕΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΑΝΗΣΥΧΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ ΚΑΘΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΟ 9,5-11% ΤΩΝ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ. ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, ΟΠΩΣ ΜΑΣ ΕΞΗΓΕΙ Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Λ. ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ, ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΟΤΙ ΟΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΤΕΙΝΟΥΝ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.

Λόης Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

Εκτίμηση της διαρροής επιστημονικού δυναμικού από την Ελλάδα

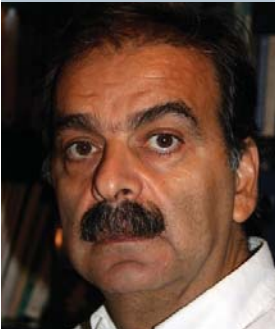
Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από την Ερευνητική Μονάδα Περιφερειακής Ανάπτυξης και Πολιτικής (ΕΜΠΑΠ), στο διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου 2009 και Φεβρουαρίου 2010. Συμπληρώθηκαν 2.750 ερωτηματολόγια στα οποία μπορούσαν να απαντήσουν μόνον Έλληνες πρώτης γενιάς, οι οποίοι έχουν ζήσει τουλάχιστον ένα χρόνο στο εξωτερικό και έχουν εργαστεί ως πτυχιούχοι σε πλήρη απασχόληση. Υπολογίσαμε ότι ο αριθμός τους φτάνει τις 110.000.

Ο εντοπισμός των ατόμων πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις. Ο βαθμός ανταπόκρισης στην έρευνα έφτασε το 85%. Από όσους απάντησαν, το 73% έχει μεταπτυχιακό, μάστερ ή διδακτορικό, το 41% έχει ένα πτυχίο στα εκατό καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου. Επίσης σε ποσοστό 14% όσων απάντησαν, δεν έχουν κάνει καθόλου σπουδές στο εξωτερικό κι όμως, συνεχίζει και αυτό στο εξωτερικό. Το 61% δεν αναζήτησε καθόλου δουλειά στην Ελλάδα και απ' όσους το έκαναν, το 62% προσπάθησε για έξι μήνες και μετά στράφηκε στο εξωτερικό.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων αποφάσισε να εγκατασταθεί στο εξωτερικό μετά τις σπουδές του (42,1%) είτε γιατί είχε ήδη μετακινηθεί ήδη για να συνεχίσει τις σπουδές του είτε γιατί αποφάσισε να παραμείνει ή να φύγει σε άλλη χώρα για εργασία. Πολλοί Έλληνες πτυχιούχοι που εργάζονται στο εξωτερικό είχαν προγενέστερη εμπειρία παραμονής εκεί. Ως λόγοι παραμονής προσδιορίζονται οι σπουδές, τα προγράμματα ανταλλαγής, επισκέψεις σε φίλους ή συγγενείς, διακοπές, η πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης ή/και εποχικής/εθελοντικής εργασίας, η πραγματοποίηση έρευνας, υποτροφίες, τα προγράμματα εκμάθησης ξένης γλώσσας στο εξωτερικό, ή η ύπαρξη γονιών μεταναστών. Η Βρετανία και οι ΗΠΑ αποτελούν τους κύριους πόλους έλξης (31,7 και 28,7%) ενώ ακολουθούν χώρες όπως η Γερμανία (6,5%), η Ελβετία (5,4%), η Γαλλία (4,4%), το Βέλγιο (4,3%), ο Καναδάς (3,3%), η Ολλανδία (2,6%), η Ιταλία (2,3%) και η Ισπανία (1,8%). Ωστόσο, οι Έλληνες πτυχιούχοι δεν εργάζονται μόνο σε πιο αναπτυγμένες χώρες. Σημαντικό ποσοστό τους εργάζεται σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Οι πέντε σημαντικότερες πόλεις εργασίας επί του συνόλου είναι το Λονδίνο, η Νέα Υόρκη, οι Βρυξέλλες, η Βοστώνη και το Παρίσι.

Το αντικείμενο εργασίας, το επίπεδο σπουδών, η φήμη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η καλή γνώση της γλώσσας, η επαγγελματική εμπειρία, οι σπουδές και εμπειρίες τους από το εξωτερικό και η ευρωπαϊκή υπηκοότητα ήταν οι παράγοντες που βοήθησαν τους ερωτώμενους στην εύρεση εργασίας στο εξωτερικό.

Πηγή: Λόης Λαμπριανίδης, *Επενδύοντας στη φυγή*. Η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης, εκδόσεις Κριτική, 2011.

Λόνis Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

ΣΥΝΕΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΛΕΦΟΠΟΥΛΟΥ

PEOPLE MATTERS. ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΕΧΟΥΝ ΔΕΙΞΕΙ ΟΤΙ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΔΥΣΚΟΛΑ ΜΕΤΑΚΙΝΟΥΝΤΑΙ. ΔΙΑΒΑΣΑ ΜΕ ΠΟΛΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΑΣ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΑΝΑΦΕΡΕΣΤΕ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ. ΠΟΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ ΘΩΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΝΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΪΦΟΥΝ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΟΥΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ;

ΛΟΝΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Στην κινητικότητα που παρατηρείται προς άλλες χώρες του εξωτερικού, σημαντικό ρόλο παίζει ο παράγοντας της ανεύρεσης εργασίας. Ωστόσο, δεν μιλούμε για απλή ανεύρεση εργασίας. Οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι στην περίπτωση αυτή αναζητούν και βρίσκουν δουλειά στο αντικείμενό τους. Επίσης, βρίσκουν δουλειά με προοπτικές, που διαθέτει περιγραφή θέσης (job description) και με πολύ καλές αποδοχές. Κατά συνέπεια, μιλάμε για ένα σύμπλεγμα παραγόντων που τους ωθεί σε μια τέτοια απόφαση. Ειδικότερα σε σχέση με τους νεότερους ανθρώπους, νομίζω ότι υπάρχουν πρόσθετοι παράγοντες όπως το να ζήσουν μια άλλη ζωή, σε μια μεγάλη πόλη, σε μια άλλη κοινωνία ίσως πιο ανοιχτή, πιο πολυπολιτισμική χωρίς διακρίσεις φύλου, εθνικότητας κλπ που αποτελεί πρόκληση

για έναν άλλο τρόπο ζωής, τουλάχιστον για ένα χρονικό διάστημα. Αυτόν τον τρόπο ζωής δύσκολα τον βρίσκουμε σε χώρες όπως η Ελλάδα.

PEOPLE MATTERS. ΣΗΜΕΡΑ ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ;

ΛΟΝΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Σε διεθνές επίπεδο η διαρροή επιστημονικού προσωπικού αποτελεί σοβαρό ζήτημα εδώ και αρκετά χρόνια. Γι' αυτό το λόγο, υπάρχουν πολλοί διεθνείς οργανισμοί αναπτύσσουν σχετικές πολιτικές εδώ και 20-30 χρόνια. Αυτό που παρατηρείται ως φαινόμενο είναι η μετακίνηση από λιγότερο προς περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες. Επίσης, παρατηρούμε μετακινήσεις και μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών το οποίο το αποκαλούμε "brain simulation" δηλαδή την κυκλοφορία των πτυχιούχων που έχει πολύ θετικές συνέπειες.

Αυτή τη στιγμή, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρατηρείται μια «καθαρή» διαρροή προς τις ΗΠΑ την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση με διάφορους τρόπους προσπαθεί να μειώσει. Την ίδια περίοδο, παρατηρείται μια μεγάλη τάση επιστροφής μεγάλων ομάδων, όπως οι Κινέζοι ή οι Ινδοί από τις ΗΠΑ όπου ενώ κατέχουν θέσεις υψηλού κύρους, υψηλές αμοιβές κλπ, αποφασίζουν να τις εγκαταλείψουν

και μαζί και τη χώρα και να επιστρέψουν στις χώρες τους όπου υπάρχει μεγάλος δυναμισμός. Στην Αμερική σήμερα, προσπαθούν να μειώσουν την ένταση αυτού του φαινομένου.

Αντίστοιχα υψηλά όμως είναι τα ποσοστά φυγής που παρατηρούνται και στην περίπτωση της Ελλάδας. Διατηρώντας βέβαια κάποιες επιφυλάξεις γιατί η συλλογή των στοιχείων δεν είναι συστηματική αλλά έχει γίνει με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας με κάποιες αναγωγές, εκτιμώ ότι υπάρχουν 134-139.000 πτυχιούχοι οι οποίοι εργάζονται αυτή τη στιγμή στο εξωτερικό. Αυτό είναι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό καθώς αποτελεί το 9,5-11% των πτυχιούχων που εργάζονται στην Ελλάδα σήμερα. Μάλιστα, αν λάβει κανείς υπόψη ότι πρόκειται για πτυχιούχους πολύ καλά εκπαιδευμένους που έχουν τελειώσει πολύ καλά σχολεία, έχουν εργασιακή εμπειρία ιδιαίτερα πλούσια, το ισοδύναμο αποτέλεσμα είναι πολύ πιο αρνητικό. Κατά συνέπεια, οφείλει κανείς να το λάβει σοβαρότερα υπόψη και να συνειδητοποιήσει ότι το ποσοστό είναι πολύ υψηλότερο σε σχέση με άλλες χώρες. Και άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης υποφέρουν από μεγάλα ποσοστά φυγής ταλέντων αλλά είναι της τάξης του 2,3, 4%.

Λόης Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

PEOPLE MATTERS. ΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ΣΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΑΣ, ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΤΕ ΟΤΙ ΟΙ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΧΑΝΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΟΥΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΙ Η ΥΠΑΡΞΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΕΣ ΜΕΣΑΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ. Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΠΟΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΝΗΚΕΙ;

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Σε σχέση με το θέμα που θίγεται, στην Ελλάδα φαίνεται ότι υπάρχει ένα πολύ μεγάλο κομμάτι διαρροής επιστημόνων. Αυτό φαίνεται να σχετίζεται με το γεγονός ότι έχουμε με πολύ περιορισμένη ζήτηση. Σκεφτείτε ότι διαθέτουμε πολύ μικρές επιχειρήσεις σε σχέση με το μέγεθος και οι οποίες δεν είναι σε μεγάλο ποσοστό προσανατολισμένες κυρίως στην παραγωγή προϊόντων τα οποία δεν είναι έντασης τεχνολογίας και γνώσης. Σαν αποτέλεσμα των παραπάνω διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει μεγάλη ζήτηση για επιστήμονες οι οποίοι κατά συνέπεια δεν βρίσκουν διέξοδο.

Στην Ελλάδα, έχουμε την αίσθηση ότι έχουμε παρα πολλούς επιστήμονες, περισσότερους τουλάχιστον από αυτούς που χρειαζόμαστε. Αυτό στο βιβλίο το απαντάω με δύο τρόπους. Ο ένας είναι ότι δεν μπορεί να υπάρξει βέλτιστος αριθμός επιστημόνων που να ισχύει για όλες τις χώρες και στο διηνεκές. Ο αριθμός αυτός καθορίζεται από κοινωνικές, οικονομικές και άλλες συγκυρίες. Στην Ελλάδα αυτό που μπορούμε να κάνουμε είναι να συγκρίνουμε τη χώρα με άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό το οποίο έκανα ήταν η σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊ-

κές χώρες και στις 30 χώρες βρισκόμαστε στην 21η θέση. Δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί βάσιμα ότι αυτή η αναντιστοιχία που έχουμε στην αγορά εργασίας οφείλεται στην υπερεκπαίδευση. Κατά συνέπεια, έχουμε σίγουρα αναντιστοιχία ανάμεσα στις προσφερόμενες θέσεις εργασίας και των ατόμων που έχουν εκπαίδευση και επιθυμούν να καταλάβουν τέτοιες θέσεις. Αυτό είναι δεδομένο. Έχουμε υψηλή ανεργία των επιστημόνων, υποαπασχόληση, ετεροαπασχόληση, απασχόληση σε θέσεις που είναι υψηλότερες των θέσεων που καταλαμβάνονται και βέβαια και χαμηλές αποδοχές των επιστημόνων σε σχέση με τις θέσεις που καταλαμβάνουν. Όλα αυτά αποτελούν ενδείξεις ύπαρξης δυσαρμονίας στην αγορά εργασίας. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη υπερεκπαίδευσης αλλά ως θέμα ζήτησης από την πλευρά της αγοράς εργασίας, κατά κύριο λόγο από τον ιδιωτικό τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας στη χώρα μας είναι μικρός. Διαθέτουμε μικρές επιχειρήσεις οι οποίες είναι οικογενειακές κατά κύριο λόγο. Κατά συνέπεια, η συνολική ζήτηση είναι πάρα πολύ χαμηλή και λογική διέξοδος είναι η φυγή πολλών επιστημόνων. Αυτό σχετίζεται με τη διαρροή των επιστημόνων στο εξωτερικό. Παράλληλα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στο εσωτερικό, έχουμε μια εκροή από όλες τις περιοχές της χώρας, από τη δεκαετία του '90 και μετά (ακόμη και από τη Θεσσαλονίκη) έχουμε μια εκροή επιστημόνων οι οποίοι φεύγουν γιατί δεν έχουν άλλες επιλογές. Αυτό είναι ένα επιπλέον ζήτημα το οποίο δημιουργεί και στις τοπικές οικονομίες τεράστια ζητήματα αλλά και στην οικονομία της χώρας η οποία δεν μπορεί να

εκμεταλλευτεί τις επιμέρους προοπτικές ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών.

PEOPLE MATTERS. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΑΙΣΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΠΟΥ ΔΙΑΤΡΕΧΟΥΜΕ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΕΝΑ ΚΥΜΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΚΑΙ ΥΨΗΛΑ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ.

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Το φαινόμενο αυτό το έχω εντοπίσει και γράφει σχετικά ήδη εδώ και 5-6 χρόνια. Σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Μεγάλη Βρετανία ή η Γαλλία, το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ήδη από τη δεκαετία του '70. Πρόκειται για το φαινόμενο των αστών μεταναστών στην ύπαιθρο (in migrants) και επίσης έχει να κάνει με την αντίληψη των ανθρώπων για την ύπαιθρο. Για παράδειγμα, στις χώρες που σας ανέφερα είναι θετικά προσδιορισμένη δηλαδή παρουσιάζεται με έναν ιδεαλιστικό τρόπο, σαν ένα μέρος που αξίζει κανείς να ζει όπου οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων είναι περισσότερο αρμονικές κλπ. Μετακινούνται λοιπόν άνθρωποι με μεγάλη εμπειρία ζωής από μεγάλα αστικά κέντρα και εγκαθίστανται στην ύπαιθρο αναζωογονώντας την. Η ύπαιθρος αν πάσχει από κάτι είναι από έλλειψη καλού ανθρώπινου δυναμικού μια και συνήθως την εγκαταλείπει. Στην περίπτωση της χώρας μας, όμως, η ύπαιθρος είναι σιγματισμένη, υποανάπτυκτη χωρίς προοπτικές ζωής και υποδομές ενώ η ελληνική οικογένεια παρακινεί τα παιδιά της να φύγουν από τις «λάσπες» («πήγαινε παιδί μου να μορφωθεί»). Τώρα αυτό που βλέπουμε μοιάζει λίγο με αυτό που παρατηρήθηκε παλαιότερα σε περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες. Σήμερα, το φαινόμενο μοιάζει με το φαινόμενο όπως οι επιχειρηματίες

Λόντς Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

που γίνονται με το ζόρι (reluctable entrepreneur) τώρα έχουμε ανθρώπους που φεύγουν στην ύπαιθρο ουσιαστικά επειδή διώκονται, με λίγα λόγια δεν αποτελεί δική τους επιλογή. Παρόλα αυτά μπορεί να λειτουργήσει πολύ θετικά με την έννοια ότι άνθρωποι που έχουν εμπειρίες ζωής και εργασίας από το άστυ, την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη κλπ, βρίσκονται ξαφνικά σε μια περιοχή που οι υπόλοιποι άνθρωποι δεν διαθέτουν ανάλογη εμπειρία και κατά συνέπεια μπορούν να δώσουν ένα επιχειρηματικό πνεύμα και ικανότητα. Διατηρώ ωστόσο μια επιφύλαξη ως προς δύο παράγοντες: το ένα είναι ότι η μετακίνηση δεν είναι

«Οι επιστήμονες που φεύγουν προκειμένου να επιστρέψουν πρέπει να αλλάξει το αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας. Πρέπει να μετακινηθούν οι επιχειρήσεις στην αλυσίδα παραγωγής αξίας και να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας τα οποία θα δημιουργήσουν μεγαλύτερη ζήτηση. Κάτι τέτοιο αφορά μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη της χώρας.»

με τη θέληση των μετακινούμενων και το δεύτερο είναι ότι αυτά τα οποία ξέρουμε είναι μεμονωμένες περιπτώσεις, δηλαδή μετακινήσεις σε κάποιες πολύ επιλεγμένες περιοχές όπως για παράδειγμα στα Ζαγοροχώρια που έχουν προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης. Κατά συνέπεια αποτελούν τυπικές περιπτώσεις και άρα δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελούν γενικευμένο φαινόμενο. Τώρα η κρίση που όπως λέμε μπορεί να έχει και θετικά στοιχεία και αυτό μπορεί να αποτελεί ένα από τα θετικά της στοιχεία.

PEOPLE MATTERS. ΑΣ ΓΥΡΙΣΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ: ΟΛΟΙ ΟΣΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΦΥΓΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ, ΕΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΑ ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΕΠΙΛΕΓΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΜΙΑΣ ΚΑΡΙΕΡΑΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ; ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΨΑΧΝΟΥΝ;

ΛΟΝΤΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Αυτό που ψάχνουν είναι πρώτα απ'όλα μια δουλειά αλλά και στο αντικείμενό τους που να έχει προοπτικές. Καταρχάς, το 81% των ανθρώπων αυτών ότων βρήκαν την πρώτη τους δουλειά διέθετε κάτι πολύ περισσότερο στα προσόντα του από ένα πτυχίο (master, διδακτορικό, κλπ). Επίσης, ένα μεγάλο μέρος του δείγματός μου, της τάξης περίπου του 40%, αν και κρατώ κάποιες επιφυλάξεις λόγω της μεθόδου που χρησιμοποιήσαμε, απασχολείται σε πανεπιστήμιο, ερευνητικά κέντρα ή ερευνητικές μονάδες επιχειρήσεων (R & D) με την ιδιαιτερότητα ότι σε κάθε περίπτωση το έργο τους είναι πραγματικά σημαντικό. Φεύγουν λοιπόν από την Ελλάδα, γιατί δεν βρίσκουν αυτό που ψάχνουν και γι'αυτό και φεύγουν στο εξωτερικό. Όταν επιστρέφουν στη χώρα,

οι λόγοι της επιστροφής δεν σχετίζονται με τη δουλειά αλλά κυρίως είναι λόγοι κοινωνικοί. Για παράδειγμα, μπορεί να είναι γιατί έχουν επιθυμήσει τη ζωή στην Ελλάδα, το κλίμα, τους φίλους τους ή έχουν άρρωστους ηλικιωμένους γονείς κλπ. Ο πρωταρχικός λόγος της επιστροφής στην Ελλάδα σε κάθε περίπτωση δεν είναι η δουλειά και σίγουρα δεν είναι ούτε η αμοιβή από την εργασία το οποίο πρέπει να λάβουμε ως δεδομένο ότι θα είναι κατώτερη.

Η εργασία αυτή διατηρεί την πρωτοτυπία της για την Ελλάδα καθώς δεν έχει ξαναγίνει αλλά και σε διεθνές επίπεδο έχουμε συμπεριλάβει άτομα που έχουν φύγει στο εξωτερικό και άτομα που έχουν επιστρέψει. 15% του δείγματος έχουν επιστρέψει στην Ελλάδα και έχουν εργαστεί ήδη εδώ για έναν χρόνο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, να μας επιτρέπει συγκρίσεις μεταξύ των δύο ομάδων: αυτών που εργάζονται στο εξωτερικό και αυτών που έχουν επιστρέψει και εργάζονται εδώ.

Από τα στοιχεία που έχω, αν συγκρίνουμε τις διαφορές ως προς τις αμοιβές, θα διαπιστώσει κανείς ότι αυτοί που έχουν επιστρέψει στην Ελλάδα είναι συγκεντρωμένοι σε χαμηλές αμοιβές ενώ όσοι εργάζονται στο εξωτερικό είναι συγκεντρωμένοι αντίστοιχα στις υψηλές αμοιβές. Ως δεύτερη παρατήρηση, θα ήθελα να σημειώσω ότι στο εξωτερικό φαίνεται ότι η αμοιβή που παίρνει κάποιος επηρεάζεται πολύ από τους τίτλους σπουδών του δηλαδή κάποιος ο οποίος έχει ένα πτυχίο μόνο έχει χαμηλότερο ποσοστό στην κατάταξη των αμοιβών σε σχέση με κάποιον που έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ή διδα-

Λόης Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

κτορικό. Αυτό στην Ελλάδα, δεν εμφανίζεται. Το γεγονός αυτό είναι ανησυχητικό καθώς αποδεικνύει ότι στην Ελλάδα δεν αναγνωρίζονται στην αμοιβή οι τίτλοι σπουδών. Πιθανόν να αναγνωρίζονται άλλοι παράγοντες όπως η προϋπηρεσία αλλά όχι το πτυχίο. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα πρόβλημα. Μιλώντας με ανθρώπους που δούλεψαν στο εξωτερικό ή που δούλεψαν και επέστρεψαν και αξιολογώντας όλα τα ποιοτικά ερωτηματολόγια και τα όσα καταγράφουν, σας διαβεβαιώ ότι ένα μεγάλο μέρος των ανθρώπων που φεύγουν ή παραμένουν στο εξωτερικό δεν το κάνει κυρίως για οικονομικούς λόγους παρότι η διαφορά στις αποδοχές είναι ιδιαίτερα υψηλή. Είναι και όλα τα άλλα ζητήματα που τους κάνουν να αισθάνονται ότι διαθέτουν αξιοπρέπεια, ότι δεν κρίνονται με βάση αυτό που είναι οι γονείς τους, η την κομματική τους ταυτότητα ή το φύλο τους καθώς και η αναγνώριση της πραγματικής τους ταυτότητας. Να λάβουμε βέβαια υπόψη ότι η ομάδα του δείγματος είναι ιδιαίτερα ετερογενής και περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές κατηγορίες.

PEOPLE MATTERS. ΕΧΕΤΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΟΣΩΝ ΕΠΕΣΤΡΕΨΑΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΚΑΙ ΣΕ ΤΙ ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΗ ΝΑ ΞΑΝΑΦΥΓΕΙ;

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Καταρχήν, έχουμε άτομα τα οποία επέστρεψαν, έμειναν στην Ελλάδα για κάποιο διάστημα σε πανεπιστήμιο και μετά έφυγαν είτε γιατί απογοιτεύτηκαν πολύ είτε γιατί έλαβαν ακόμη καλύτερες προσφορές από το εξωτερικό και κυρίως από τους οργανισμούς ή τις εταιρείες στις οποίες δούλευαν από όπου τους προσέγγισαν προκειμένου να

επιστρέψουν είτε περιπτώσεις όπου ο ή η σύντροφός τους ή τα παιδιά τους δεν θα τα κατάφερναν τελικά να προσαρμοστούν ή να βρουν αντίστοιχες λύσεις. Είναι αρκετά σύνθετοι οι λόγοι της επιστροφής στο εξωτερικό αλλά συνήθως αφορά σε απογοήτευση είτε προσωπική είτε από το άμεσο περιβάλλον από τη δουλειά ή το ευρύτερο περιβάλλον στην Ελλάδα. Από την άλλη υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων που επιστρέφουν και μένουν. Σε αυτούς πάλι πρέπει να κάνουμε την εξής παρατήρηση: όλοι όταν μιλάνε για τη χώρα στην οποία έζησαν ή ζουν μιλούν με πολύ θετικό τρόπο δίνοντας έμφαση στην οργάνωση, στις υπηρεσίες υγείας ή εκπαίδευσης, στο πολεοδομικό περιβάλλον, στην ανεκτικότητα κλπ. Ταυτόχρονα, μιλώντας για την Ελλάδα, μιλούν με ιδιαίτερα αρνητικό τρόπο. Μιλούν για νεποτισμό, αναξιοκρατία, οικογενειοκρατία, έλλειψη σεβασμού κλπ. Αυτό το αρνητικό πρόσωπο με το οποίο περιγράφουν συνήθως την Ελλάδα, θα πρότεινα να το δούμε ως προϊόν συγκυρίας που αναπαράγεται από τα ΜΜΕ. Αν γυρίσουμε προς τα πίσω, πχ. στο 2003-2004, θα δούμε ότι τα σχόλια είναι εντελώς διαφορετικά και ότι η Ελλάδα είχε ένα εντελώς διαφορετικό πρόσωπο και μάλιστα ότι αυτό ήταν και θετικό σε κάποιες περιπτώσεις. Γι'αυτό, την ευκολία με την οποία σήμερα καταδικάζουμε τη χώρα θα πρέπει να τη συνδέσουμε και με τη δύσκολη και αρνητική συγκυρία στην οποία η Ελλάδα έχει περιέλθει.

Αυτό που συμβαίνει με όσους επιστρέφουν στη χώρα είναι αυτό που στη ψυχολογία αποκαλείται «γνωστική ασυμφωνία» με την έννοια ότι όταν επιστρέφουν πίσω αυτό που υποστήριζαν πριν

Η περίπτωση της Κίνας

Η Κίνα αποτελεί κατεξοχήν περίπτωση επιτυχούς άσκησης εθνικών πολιτικών που στοχεύουν στην επιστροφή των επιστημόνων της που εργάζονται στο εξωτερικό. Ήδη από το 1978, αποτελούσε χώρα αποστολής φοιτητών και επιστημονικού προσωπικού στο εξωτερικό προκειμένου να αναβαθμίσει το ανθρώπινο δυναμικό της σε συγκεκριμένους κλάδους. Για παράδειγμα, το 2008 περίπου 180.000 άτομα έφυγαν μαζικά από τη χώρα. Ωστόσο, αυτό που ήταν ανησυχητικό, ήταν το γεγονός ότι η φυγή επιστημόνων δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχους ρυθμούς επιστροφής. Έτσι, από τη δεκαετία του '80 η Κίνα προσπάθει να επαναπροσελκύσει τους επιστήμονες της προσφέροντας κίνητρα και ειδική μεταχείριση στους «επαναπατρισθέντες υψηλής προστιθέμενης αξίας» με φοροαπαλλαγές, ευκαιρίες για σύσταση επιχειρήσεων ή ειδική πρόσβαση σε κατοικίες και αυτοκίνητα πολυτελείας, γρήγορη ανέλιξη και υψηλότερο κοινωνικό status. Από το 2008 η χώρα εισήγαγε την πολιτική «Thousand Talents Program» προσφέροντας στους επιστήμονες σημαντική χρηματική επιχορήγηση, υψηλούς μισθούς και γενναιόδωρη χρηματοδότηση των εργαστηρίων τους. Η αλματώδης οικονομική ανάπτυξη συνδυασμένη με την αύξηση των επιχειρηματικών ευκαιριών, οδηγούν, τα τελευταία χρόνια σε σημαντικά ποσοστά επιστροφής. Παράλληλα, η κινεζική κυβέρνηση προσπάθησε να εκμεταλλευτεί το επιστημονικό δυναμικό της που ζει και εργάζεται στο εξωτερικό αντιγράφοντας σε αρκετές περιπτώσεις, πολιτικές που είχαν αναπτυχθεί σε χώρες όπως το Χονγκ-Κονγκ, η Ταϊβάν και η Ν. Κορέα.

Λόης Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

αρχίζουν να το αλλάζουν με την έννοια ότι τώρα βρίσκονται μέσα στην κατάσταση αυτή και προσπαθούν να διακρίνουν τα θετικά της (ασυμφωνία μεταξύ αυτών που υποστήριζαν και της κατάστασης στην οποία πρέπει να συμμετάσχουν) με αποτέλεσμα ο λόγος τους να παρουσιάζει διαφοροποιήσεις. Με λίγα λόγια, δεν είναι τόσο αρνητικοί όσοι έχουν επιστρέψει στη χώρα και αυτό έχει επίσης ενδιαφέρον.

PEOPLE MATTERS. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΕΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ;

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Συνολικά, οι Έλληνες που φεύγουν και συμμετείχαν στο δείγμα μας, έχουν περάσει από 74 χώρες αλλά η συντριπτική πλειοψηφία αφορά τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία. Εκτιμώ ότι το γεγονός αυτό είναι σε ένα βαθμό αναμενόμενο για πολλούς λόγους. Ένας λόγος από αυτούς είναι η γλώσσα καθώς η βασική γλώσσα παραμένει η αγγλική ιδιαίτερα για την ακαδημαϊκή κοινότητα. Ένα θέμα που σχετίζεται με την επιλογή της Μεγάλης Βρετανίας είναι το γεγονός ότι αποτελεί χώρα μέλος της ΕΕ και κατά συνέπεια διευκολύνει στη μετακίνηση. Το τρίτο και βασικό θέμα αφορά στις ίδιες τις σπουδές. Αυτοί που αποτελούν τον κύριο κορμό του brain drain είναι αυτοί που ήδη έχουν ξεκινήσει τις σπουδές τους σε μια χώρα και στη συνέχεια κάποιοι παραμένουν εκεί για μικρότερο ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Ένα άλλο ζήτημα που σχετίζεται με τις σπουδές είναι το γεγονός ότι χώρες όπως οι ΗΠΑ ή η Μεγάλη Βρετανία διαθέτουν πολιτικές προσέλκυσης υποψήφιων φοιτητών

με την έννοια του να προσελκύσει τα μυαλά προσφέροντάς τους υποτροφίες και τελικά το επιτυγχάνουν.

Επίσης, ανάλογη επίδραση έχει και ο ρόλος της εκπαίδευσης στην επιλογή της χώρας υποδοχής με την έννοια ότι ανάλογα με τη ξένη γλώσσα που επιλέγει κανείς στην δευτεροβάθμια εκπαίδευσης θα επιλέξει και τη χώρα των σπουδών του και της εγκατάστασής του.

PEOPLE MATTERS. Η ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΟΣ ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΕΓΚΕΦΑΛΩΝ ΑΛΗ ΜΙΑ ΦΟΡΑ;

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα που αφορά τη μετεγκατάσταση επιχειρήσεων. Από τη δεκαετία του 90 αποτελεί ένα πολύ υπαρκτό ζήτημα κυρίως από μικρές επιχειρήσεις της Βορείας Ελλάδας, έντασης εργασίας κυρίως στον κλάδο της ένδυσης που φεύγουν σε αναζήτηση φθηνού εργατικού δυναμικού. Από τότε πολλά πράγματα έχουν αλλάξει καθώς έφυγαν μεγάλες επιχειρήσεις, τράπεζες. Στο πρώτο στάδιο είχαμε μετακίνηση κυρίως του international computing, δηλαδή στελέχη εξειδικευμένα τεχνίτες που συχνά πηγαινοέρχονταν. Έχουμε στο δείγμα μας και στελέχη πτυχιούχους που έχουν φύγει στις χώρες αυτές ακριβώς επειδή γνώριζαν τις γλώσσες και είχαν σχετικές γνώσεις. Άρα υπάρχει μία ζήτηση, έχετε απόλυτο δίκιο εξαιτίας του delocalization των ελληνικών επιχειρήσεων το οποίο δεν είναι μόνο φυσική μετεγκατάσταση αλλά μια πολύ πιο σύνθετη κατάσταση που ωστόσο δημιουργεί ζήτηση αλλά περιορισμένη καθώς οι επιχειρήσεις δεν είναι πάρα πολλές.

Η αντι-περίπτωση της Ιταλίας

Η Ιταλία αποτελεί ίσως μια περίπτωση διαφοροποίησης ανάμεσα στα αναπτυγμένα κράτη σε σχέση με το φαινόμενο της κυκλοφορίας εγκεφάλων και περισσότερο έστω και σε περιορισμένο βαθμό χαρακτηρίζεται από «διαρροή εγκεφάλων». Το φαινόμενο στην περίπτωση της Ιταλίας οφείλεται κατά τους Becker (2004) στο γεγονός ότι οι πόροι που δαπανώνται για ερευνητικούς σκοπούς, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, είναι πιο περιορισμένοι και λιγότερο παραγωγικοί σε σχέση με άλλες αναπτυγμένες οικονομίες καθώς και στο γεγονός ότι η αγορά εργασίας της χώρας παρουσιάζει κάποιες ιδιομορφίες προστατεύοντας τους ήδη απασχολούμενους σε βάρος όσων αναζητούν εργασία αλλά και ο ρόλος της οικογενειακής και προσωπικής κοινωνικής δικτύωσης στην αναζήτηση εργασίας.

Σήμερα, η μετανάστευση ειδικευμένου προσωπικού στην Ιταλία φαίνεται να λαμβάνει ιδιαίτερα σημαντικές διαστάσεις καθώς αφορά κυρίως όσους έχουν σπουδάσει στα καλύτερα ιταλικά πανεπιστήμια και ειδικότερα σε επιστημονικά αντικείμενα όπως τα χρηματοοικονομικά, τα οικονομικά και οι πολυτεχνικές επιστήμες (Becker, 2004). Η μελέτη του European Economic Advisory Group, το 2003, δείχνει ότι η χώρα μετατράπηκε σταδιακά από χώρα αποστολής ανειδίκευτων εργατών σε χώρα αποστολής υψηλά εξειδικευμένου προσωπικού.

Λόης Λαμπριανίδης Διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης (και της οικονομικής κρίσης)

PEOPLE MATTERS. ΠΟΙΕΣ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΕΓΚΕΦΑΛΩΝ ΣΕ ΤΕΤΟΙΑ ΕΚΤΑΣΗ ΟΠΩΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΣΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Θα είμαι κατηγορηματικός. Αν το Ανθρώπινο δυναμικό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ανάπτυξη μιας χώρας, ακόμη περισσότερο το εξειδικευμένο, επιστημονικό δυναμικό είναι καθοριστικό για την ανάπτυξη αναπτυγμένων χωρών όπως είναι η Ελλάδα. Άρα, με την έννοια αυτή, η απώλεια ενός τόσο υψηλού ποσοστού εξειδικευμένου προσωπικού αποτελεί πλέον μεγάλη πληγή. Οι άνθρωποι αυτοί προκειμένου να επιστρέψουν πρέπει να αλλάξει το αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας. Με λίγα λόγια να αρχίσει να παράγει τη ζήτηση για πτυχιούχους. Δηλαδή να μετακινηθούν οι επιχειρήσεις στην αλυσίδα παραγωγής αξίας και να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας τα οποία θα δημιουργήσουν μεγαλύτερη ζήτηση. Κάτι τέτοιο αφορά μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη της χώρας. Αν συμβεί, αν το καταλάβουμε ότι πρέπει να οδηγηθούμε προς αυτή την κατεύθυνση τότε

«Στην Ελλάδα δεν αναγνωρίζονται στην αμοιβή οι τίτλοι σπουδών. Πιθανόν να αναγνωρίζονται άλλοι παράγοντες όπως η προϋπηρεσία αλλά όχι το πτυχίο. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα πρόβλημα.»

θα τα καταφέρουμε και το γεγονός αυτό θα άλλαζε το χάρτη της χώρας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας το οποίο νομίζω ότι είναι το ζητούμενο αντί αυτόν που συζητάμε.

Επίσης, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε σαν κοινωνία ότι υπάρχει ανθρώπινο δυναμικό πλούσιο σε γνώσεις, εμπειρίες εργασίας και ζωής, το οποίο ζει στο εξωτερικό στο οποίο πρέπει να αναγνωρίσουμε την πολυτιμότητά του αλλά και εμπράκτως να κάνουμε κινήσεις να το κάνουμε να έρθει. Στο δείγμα μου, ένα ποσοστό της τάξης του 30% δηλώνει ότι δεν πρόκειται να επιστρέψει κάτω από οποιοδήποτε συνθήκες καθώς ένα μεγάλο ποσοστό είναι ιδιαίτερα καταξιωμένο, καλά αμοιβόμενο, πλήρως ενταγμένο και με πολύ καλές συνθήκες ζωής. Αυτό που θα μπορούσε να γίνει είναι να δοθούν ευκαιρίες να δοκιμάσουν τις σχέσεις τους με την Ελλάδα. Για παράδειγμα με τη μορφή outsourcing που να τους δίνει την ευκαιρία να πηγαίνουν. Είναι κάτι που το έχουν δοκιμάσει και άλλες χώρες. Προσωπικά, είχα την ευκαιρία να το δω στην Κίνα όπου ένα μεγάλο μέρος των ανθρώπων που εργάζονται στη Google ή τη Microsoft πηγαίνουν μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ πχ. Με τον τρόπο αυτό η χώρα έχει στη διάθεσή της επιστήμονες που εργάζονται και δρουν στην αιχμή του δόρατος και παράλληλα μεταφέρουν τις εμπειρίες τους ενώ και οι ίδιοι έρχονται ξανά σε επαφή με τη χώρα χωρίς να ρισκάρουν την ανατροπή της ζωής τους και χωρίς πλασματικές συνθήκες. Για παράδειγμα, θα μπορούσαμε στα πανεπιστήμια να δώσουμε την ευκαιρία σε καθηγητές από το εξωτερικό να μπορούν να είναι και καθηγητές σε μια άλλη χώρα και στην

Ελλάδα. Επίσης, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν εταιρείες στην Ελλάδα ή να συνεργαστούν με ήδη υπάρχουσες εταιρείες με τον τρόπο αυτό. Έχουμε πολλά παραδείγματα μηχανικών, σχεδιαστών, που ουσιαστικά ζουν στο εξωτερικό αλλά λειτουργούν και σε όφελος της Ελλάδας. Στην πραγματικότητα σήμερα πρέπει να δούμε και να αντιμετωπίσουμε λιγότερο στενά τους όρους εσωτερικό-εξωτερικό και να καταλάβουμε ότι πρέπει να ενθαρρύνουμε πρωτοβουλίες εξειδικευμένων ανθρώπων που άλλοι ζουν στη χώρα και άλλοι στο εξωτερικό δίνοντας τους τη δυνατότητα με ένα μικρό κεφάλαιο για να αρχίσουν την επιχείρησή τους με κανονικούς όρους και αξιοκρατία. Για αυτούς που θα δοκιμάσουν την εμπειρία μπορεί να αποτελέσει τη γέφυρα για την επανασύνδεσή τους με τη χώρα. Οφείλουμε να το δούμε λιγότερα μίζερα. Οι Έλληνες αυτοί που φεύγουν και ζουν στις χώρες αυτές θα μπορούσαν να είναι οι πρεσβευτές μας. Κάποιοι θέλουν να γυρίσουν και αυτούς πρέπει να τους βοηθήσουμε. Αντίστοιχα και όσοι θέλουν να παραμείνουν στο εξωτερικό, πρέπει να αξιοποιηθούν για την ελληνική κοινωνία και οικονομία.

PEOPLE MATTERS. ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΥΤΟ ΤΟ 11% ΣΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΟΥ ΒΙΩΝΕΙ Η ΧΩΡΑ ΜΑΣ ΣΗΜΕΡΑ, ΠΟΣΟ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΠΙΔΕΙΝΩΘΕΙ;

ΛΟΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ. Νομίζω ότι μπορεί κανείς να καταλάβει κανείς την ένταση του φαινομένου και με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία το ποσοστό σε κάθε περίπτωση είναι μεγάλο. Αναμενόμενη είναι και η επιδείνωσή του. Κατά συνέπεια, η Ελληνική πολιτεία πρέπει να αντιδράσει και να ασχοληθεί με το φαινόμενο.